
Czekanów, st. 2, gm. Jabłonna Lacka, woj. siedleckie, AZP 52-80/32

Informator Archeologiczny : badania 32, 158-160

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kościelne oraz opisane sierpikowate wyniesienie, które zachowało tradycyjną nazwę Zamczysko. W latach 1959-1961 Zamczysko badała Elżbieta Dąbrowska; prace ukierunkowane były na rozpoznanie wczesnośredniowiecznego grodu. Wyniki jej prac zostały opublikowane w kilku artykułach, a także monografii o wczesnośredniowiecznym osadnictwie Ziemi Wiślickiej. Po ulewnych deszczach w 1997 r. nastąpiło gwałtowne zniszczenie opisanej formy terenowej, której krawędzie obsunęły się, wraz z warstwami kulturowymi i relikami murów. I to właśnie zadecydowało o konieczności przeprowadzenia w Chrobrzu badań ratowniczych, które zakończono w końcu października 1998 r. Prace objęły obszar zachowanej formy terenowej, który nie był przebadany przez E. Dąbrowską.

Wyeksplorowano 2 wykopy badawcze o łącznej powierzchni ponad 100 m² i orientacyjnej kubaturze około 290 m³. Zgromadzono 2180 zabytków ruchomych, sporządzono niezbędną dokumentację rysunkową i fotograficzną. Materiał kostny poddano analizie antropologicznej. Informacje historyczne o zamku Tęczyńskich pozyskano dzięki uprzejmości dr. Janusza Kurtyki.

Po tegorocznych badaniach Zamczysko w Chrobrzu traktować należy jako całkowicie przebadane, a równocześnie całkowicie zniszczone. Tegoroczne prace stworzyły rzeczywiście ostatnią okazję poznania charakteru obiektu w poszczególnych fazach jego przekształceń.

Stwierdzono, że badane partie obiektu były wielokrotnie przekopywane, co sprawia, że sytuacja stratygraficzna jest całkowicie zakłócona. Szczególnie dotkliwe straty wynikły z użytkowania terenu przez cmentarz przykościelny (z XVIII-XIX w.) i w trakcie kopania tu stanowisk strzeleckich i schronów w trakcie I wojny światowej. W przycalcowych warstwach znaleziono niktne relikty murów, wykonanych z pińczowskiego kamienia wapiennego, które zidentyfikowano jako pochodzące z wzniesionej tu około połowy XVI w. rezydencji podskarbiego koronnego i wojewody sandomierskiego Stanisława Tarnowskiego (+1568).

Wkopane w lessowy calej spagowe partie fundamentów nie umożliwiają rekonstrukcji rozplanowania rezydencji, której znaczne partie niszczały ostatecznie w wyniku obsuwania się skarp. Plan tego budynku nie zostanie więc nigdy poznany. W wykopie I przebadano pozostałość dużej sali, z relikami cokołu piecowego i detalem architektonicznym, pochodzącym z jej wystroju. W wykopie II, o całkowicie zakłóconej stratygrafii, znaleziono hałdę po dwóch piecach: z kafla naczyńowych i z kafla formowanych w matrycach.

Badania w Chrobrzu nie doprowadziły do lepszego poznania wczesnośredniowiecznego grodu i późnośredniowiecznego zamku Tęczyńskich. Nie znaleziono zachowanych *in situ* relików tych obiektów, a tylko ułamki naczyń glinianych, które wiązać można z funkcjonowaniem obu obiektów. Wzbogacono natomiast, w sposób bardzo istotny, wiedzę o rezydencji Stanisława Tarnowskiego, której wystrój i wyposażenie lokują ją na najwyższym poziomie, także artystycznym. Szczególnie istotne jest znalezienie kafla po żółto-zielonym piecu, na pewno dwukomorowym, zbudowanym zarówno z wczesnorennesansowych kafla, wykonywanych z matryc „wawelskich” (młodzieniec pod arkadą, dudziarz) jak i okazów wyraźnie jeszcze późnogotyckich.

Brak terenowych możliwości prowadzenia dalszych prac sprawia, że badania uznać trzeba za zakończone, a obiekt za totalnie zniszczony. Komunikujemy to z wielkim żalem, gdyż ranga poznawcza badanego obiektu była bardzo duża, sięgająca poziomu fundatora, wchodzącego w skład najwęższej rozumianej elity Polski późnojagiellońskiej.

Ciechrz, st. 26 (gaz. 371), gm. Strzelno, woj. bydgoskie - patrz: młodszy okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich

Cieszyn-Wzgórze Zamkowe, gm. *loco*, woj. bielskie, AZP 108-44/1 - patrz: późne średniowiecze

CZEKANÓW, st. 2, gm. Jabłonna Lacka, woj. siedleckie, AZP 52-80/32

- ciałopalne cmentarzysko kurhanowe (poł. XI - poł. XIII w.)

Sondażowe badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez dr Joannę Kalagę (Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego). Finansowane przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Cmentarzysko odkryte przez T. Łuniewskiego w 1883 r. Znane K. Stołyhwie w 1941 r. Badane powierzchniowo przez Dorotę Skowron w 1983 r.

W trakcie prac wykopaliskowych w całości rozpoznano dwa kurhany o współczesnej średnicy 5 i 7 m i wysokości około 0,8 m. wraz z przylegającymi do nich przestrzeniami przykurhanowymi o szerokości do 10 metrów.

Celem badań było rozpoznanie konstrukcji grobów, typu pochówków, wyposażenia grobowego i uściślenie chronologii cmentarzyska.

Cmentarzysko w Czekanowie składa się z 8 kopców ustawionych szeregowo względem siebie. Badaniami wykopaliskowymi objęto dwa kurhany (6-7) znajdujące się pośrodku nekropoli i stosunkowo dobrze zachowane. Po przeprowadzeniu badań wykopaliskowych ustalono, że budowa kurhanów była prosta i nieskomplikowana. W obu kopcach wyróżniono analogiczny układ nawarstwień: 1) piaszczysty calej; 2) spaleniznę zalegającą u podstawy nasypu o miąższości 10-15 cm; 3) właściwy nasyp kurhanu, zbudowany z czystego piasku o miąższości około 0,5 m; 4) warstwę rozsypiskową pochodzącą z rozmytego nasypu i 5) współczesny humus leśny o miąższości 5-10 cm. Wokół pierwotnej podstawy kopców odsłonięto dookoła rowy przykurhanowe o szerokości 2,5-3 m i głębokości 0,5 cm. Przy kurhanie 7 row był brukowany średniej wielkości otoczkami granitowymi. Rowy wypełnione były namuliskiem, pochodzącym z rozmytych nasypów. W kurhanie 7 odkryto kamienną konstrukcję u podstawy jego nasypu. Pierwotnie znajdowała się ona na zewnątrz kopca. Miała kształt czworoboczny o wymiarach 4 x 4 m. Ułożona była z dużych kamieni polnych ściśle przylegających do siebie. Na kamieniach nie było śladów zaprawy murarskiej ani działania ognia. Konstrukcja ułożona była bezpośrednio na calcu. Należy ona do unikatowych znalezisk na środkowym Pobużu. Najbliższe do niej analogie znajdują się na Mazowszu Płockim a dalej na Pomorzu Zachodnim. W kierunku wschodnim podobne założenia znaleźć można na terenie Białostoczczyzny i Białorusi.

Materiał zabytkowy w obu grobach zalegał na stropie spalenizny a w kopcu 7 ponadto na nasypie. Były to całkowicie przepalone, bardzo drobne ułamki kości ludzkich, fragmenty naczyń glinianych, dwa paciorki kamienne i jeden nóż żelazny. Na szczególną uwagę zasługują pasy wyprawionej skóry odkryte w kurhanie 6. Rozciągnięte one były w dolnej części nasypu, nieco powyżej pochówku. Szerokość ich wynosiła 3-4 cm, grubość 2-3 mm a całkowita długość 13 m. Przecinały środek nasypu i obejmowały jego krawędź. Znalezisko to uznać należy za unikatowe nie tylko w międzyrzeczu Liwca, Bugu i Krzny ale także na pozostałych ziemiach słowiańskich.

Jeśli chodzi o pochówki to cechowała je duża i średnia liczba fragmentów kostnych – odpowiednio: 81 393 i 442. Planigrafia kości w pochówkach podnasypowych była podobna. Część fragmentów tworzyła skupiska w południowo-wschodniej części kurhanów, a część była rozproszona w pozostałej części grobów. Razem z kośćmi zalegała ceramika. Fragmenty poszczególnych naczyń były analogicznie rozproszone jak kości. Mniej przydatne do studiów są wyniki badań odnoszące się do pochówku nakurhanowego z grobu 7. Potwierdzają one, znane z innych badań, właściwości tej kategorii pochówków. Te odkryte w Czekanowie zaliczyć trzeba do ubogo wyposażonych. W każdym znajdowało się od sześciu do dziewięciu niekompletnie zachowanych naczyń (typu garnek) i pojedyncze przedmioty codziennego użytku lub ozdoby ciała.

Cechą specyficzną zbiorów ceramiki występującej pod nasypami jest dwoistość jej charakteru. Polega to na tym, że razem występują naczynia o prymitywnej technologii, formie i zdobnictwie, typowe dla starszej fazy okresu wczesnośredniowiecznego z egzemplarzami zaawansowanymi pod względem wymienionych właściwości, to znaczy XI-XIII w. Zaobserwowane zjawisko jest po raz pierwszy ujawnione na środkowym Pobużu, ale znane na ziemiach ościennych. Pozostałe elementy wyposażenia grobowego w postaci noża i paciorków nie wnoszą nic nowego do rozpatrywanej problematyki.

Z uwagi na cenne znaleziska skóry w kurhanie 6 i kamiennej konstrukcji w kopcu 7 cmentarzysko w Czekanowie zaliczyć należy do wyjątkowych w międzyrzeczu Liwca, Bugu i Krzny. Z tego względu

powinno być przebadane w całości.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Wyniki badań opublikowane zostaną w wydawnictwach Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Włączone zostaną do monografii o ciałopalnym obrządku pogrzebowym w międzyrzeczu Liwca, Bugu i Krzny we wczesnym średniowieczu autorstwa Joanny Kalagi.

Badania powinny być kontynuowane.

DANIŁOWO MAŁE, st. 1, gm. Łapy, woj. białostockie, AZP 41-84/12

- osada neolityczna
- osada z wczesnej epoki brązu
- cmentarzisko ciałopalne z okresu halsztackiego
- osada z okresu wpływów rzymskich
- cmentarzisko szkieletowe wczesnośredniowieczne (XI-XIII w.)
- ślady osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez mgr. Dariusza Krasnodębskiego (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie) przy współudziale studenta Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, Arkadiusza Koperkiewicza. W pracach terenowych uczestniczyli studenci archeologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Badania miały charakter ratowniczy i prowadzone były w ramach budowy gazociągu tranzytowego Jamał - Europa Zachodnia, finansowane przez spółkę EuRoPol GAZ S.A. Drugi sezon badań. Pracami wykopaliskami objęto obszar o powierzchni ponad 21 arów.

Na stanowisku odkryto 40 grobów szkieletowych, datowanych na XI-XIII w. oraz 10 ciałopalnych grobów jamowych, z których część, jak można sądzić z nielicznych znalezionych w nich zabytków pochodzić może z wczesnego średniowiecza (pozostałe pochodzą zapewne z okresu halsztackiego).

Groby szkieletowe orientowane były po osi wschód-zachód lub północ-południe, z regułą układania zwłok mężczyzn z głową na wschód a kobiet na zachód. W przypadku odkrytych w południowej części stanowiska grobów o orientacji północ-południe, zmarłych na ogół chowano z głowami skierowanymi na północ. Przy zmarłych znaleziono bardzo liczne ozdoby i przedmioty codziennego użytku a także pojedyncze elementy uzbrojenia.

W grupie ozdób na uwagę zasługują wykonane ze srebra esowate kabłączki skroniowe, brązowe kabłączki półtorazwojowe, srebrne zausznice koszyczkowate oraz zausznice o kabłączku owiniętym spiralnym drucikiem. Najliczniejszą kategorię zabytków znalezionych w wyposażeniach grobów z Daniłowa Małego stanowiły szklane paciorki. Najczęściej stanowiły one element składowy naszyjników, utworzonych z różnego rodzaju zawieszek metalowych, pomiędzy które wkładano wielobarwne koraliki. Obok najpowszechniej występujących kulistych, przezroczystych paciorków o barwie niebieskiej, znajduwane były często małe, nieprzezroczyste paciorki wykonane z żółtego szkliwa a także paciorki o barwie fioletowej, zielonej i z wkładką ze srebrnej lub złotej blaszki. Szczególny rodzaj paciorków stanowią wykonane z cienkiej srebrnej blaszki duże koraliki, zdobione guzkami i granulacją. W komplecie z paciorkami znajdowały się różnego rodzaju zawieszki wykonane z brązu lub cyny, w kształcie *lunuli* oraz różnych wariantów krzyża. Do znalezisk jednostkowych należały brązowe wisiorki w kształcie dzwoneczka oraz zawieszka kapeluszuwata. Ozdobę rąk stanowiły różnego rodzaju pierścienki brązowe, wykonywane zarówno ze skręconego drutu, jak i taśmy oraz znaleziona przy jednym pochówku bransoleta ze spiralnie skręconego drutu; Z innych znalezisk warto jeszcze wymienić dwie żelazne szpile pierścieniowate, z których jedna zdobiona była cienkimi paseczkami z brązowej blaszki (tworzyła ona „komplet” z podobnie zdobioną sprzączką do pasa), pięć grotów włóczni, topór oraz trzy żelazne ostrogi. Wspomnieć jeszcze można o występujących powszechnie żelaznych nożykach oraz obręczach pochodzących z klepkowych wiader. W jedynym grobie znaleziono glinianą grzechotkę w kształcie jajka.

Wydaje się, że pochówki tworzą dwa odrębne skupiska, różniące się od siebie zarówno